

De Heraut

van de

Reformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124.)

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Donardag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 25 December 1898. N°. 1096.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren en, aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentie: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer 20 Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verlagen van Verzen. 12 Ct. p. regel

„Of een van de profeten.”

[KERSTFEEST]

Als nu Jezus gekomen was in de deelen van Caesarea Philippi, vroeg hij zijnen discipelen, zeggende: Wie zeggen de menschen, dat ik, de Zoon des menschen, ben? En zij zeiden: Sommigen, Johannes de Dooper; en anderen, Elias; en anderen, Jeremia, of een van de profeten.

Matth. 16: 13, 14.

Kerstfeest en Bethlehem zijn en de dag in dezen tijd, en de plek op deze aarde, waarin de belijdenis der Christenheid vertolkt wordt, dat „Jezus Christus, Gods eengeboren Zoon, ontvangen is van den Heiligen Geest en geboren uit de maagd Maria.”

Die belijdenis is rustig en plechtig, en ze plaatst op eenmaal de geboorte van Jezus voor ons als een gebeurtenis, die haar oorsprong in hooger dan deze wereld vindt; ze doet ons tasten den band die in Jezus tusschen God en zijn menschenkind wordt gelegd; en ze doet ons de wonderde macht, die heerlijke inwerking als toestroomen van God den Heiligen Geest.

„Gods eengeboren Zoon, ontvangen van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria!” ge voelt als met uw eigen zielsbesef, hoe dit Gods engelen tot jubelen moest uitdrijven, en hoe een geheimzinnige macht het firmament zelfs tot een hoogere schittering uitdreef, tot de ster van Jezus in het Oosten werd gezien, en de wijzen, of de koningen, van het Oosten uittoogen, om met trossen en met kostelijke specerijen dit Kindeken van Maria te begroeten.

Dat Bethlehem is een afbreken van de lijn die duister liep, en de aanvang van een nieuwe lijn, die zal doorloopen tot in het rijk der heerlijkheid. Bethlehem stelt een middelpunt, waarin al de stralen van het verleden saamvloeien, en waarvan al de stralen voor de toekomst uitgaan. Het is het feit der feiten, de gebeurtenis der gebeurtenissen, het wonder der wonderen. Bethlehem is geheel eenig. Het was te voren niet gekend, en kan tot in der eeuwigheid niet herhaald worden. Zoals het Paradijs de openbaring van Gods almogendheid in den aanvang der dingen was, en zoals „de nieuwe aarde onder den nieuwen hemel” de openbaring van Gods almachtigheid in het eind der eeuwen zal blijken, zoo staat Bethlehem in het midden der eeuwen als de betooning van de mogendheid des Heeren HEEREN, om het aan engelheir en menschenwereld te verkondigen, dat God leeft, en zijner handen werk niet varen laat, en in eeuwigheid ontfemingen zich uitstrekt naar wat in zonde viel en onder de donkerheid des doods verzonken lag.

Alles hangt er in onze belijdenis dus aan, dat Bethlehem in dit zijn geheel enig karakter voor ons schitteren blijve. Al wat dit geheel enig karakter aan Bethlehem ontfout, snijdt feitelijk onze Christelijke belijdenis bij den wortel af.

En daarom geen titel, geen jota mag hier wegvallen. Het moet blijven met maar: geboren uit Maria, maar: geboren uit de maagd Maria. Het moet niet worden: herkomstig uit Israël, maar het moet blijven: ontvangen van den Heiligen Geest. Niet maar: Zoon des menschen en dies menschenkind,

maar: Gods eengeboren Zoon. En ook het moet niet worden: Jezus een genie op religieus gebied, maar het moet blijven, gelijk het al deze achttien eeuwen beleden is: Jezus de Christus, Jezus de Messias, Jezus de Beloofde aan de vaderen, die Vervuller en de vervulling van alle Godspraak, die sinds het verloren Paradijs tot de heiligen was uitgegaan.

Doch juist hier komt de afval thans tegen in verzet.

Juist dat wonderde, dat geheel eenige, dat exceptioneele moet uit onze overtuiging omtrent Jezus worden uitgelicht.

Zeker, Jezus' naam is nu eenmaal groot in de historie der wereld. Geen naam gaat in luister zijn „liefelijken naam” te boven. Zij die ons de historie der wereld pogen te verklaren, zien dus af van het onnuttig pogen, om Jezus' naam als onbetekenend uit die historie weg te cijferen. Uit overtuiging en welbewust stellen ze er veeleer prijs op, om die alles overtreffende betekenis van Jezus' verschijning uit te leggen en te verklaren.

Alleen maar, hij moet uit de wereld verklaard worden. Hij moet mensch uit menschen, en niet de mensch zijn. Zijn grootheid moet niet onze grootheid in de schaduw stellen, maar juist onze menschenlijke uitmendheid te luisterrijker doen uitkomen.

Dat pogen is niet nieuw.

Van de dagen van Bethlehem af vatte drieërlei verklaring omtrent Jezus in het menschenlijk besef post.

Er ging of het geroep der onverholten woede op: *Hij heeft den duivel.* Of uit het hart klonk de toon der aanbidding: *Mijn Heere en mijn God!* Of eindelijk, er was noch aanbidding noch de woede der bitterheid, maar lovende wegcijfering van zijn geheel eenige betekenis in het zeggen: *Hij is een der profeten.*

Zoo was het toen Jezus nog op aarde lichamenlijk verkeerde. Eenerzijds sterke tegenstand, bittere vijandschap, hoerende krenking, uitlopende op de verklaring van zijn mogendheid uit Beelzebub, den overste der duivelen. Daartegenover anderzijds de roerende overgave van het door God zelf aangegrepen hart, dat voor Jezus op de knieën bracht en hem in zijn God-menschenlijke majesteit als Heere en als God deed aanbidden. En daartusschen in de ongelooovige wijsheid der zelfgenoegzamen, die noch bitter werd noch aanbidding kon, maar zich het recht aanmatigde om al het hooge en heerlijke in den Heiland, als niets ongewoons, als iets zeer wel begrijpelijks, als iets gansch natuurlijks te verklaren.

Toen Jezus aan zijn discipelen vroeg: Wie zeggen de menschen, dat ik ben? — antwoordden zij, dat er ook velen in de schare waren, die niets in hem zagen dan een gewone Israëlietische verschijning, en dat ze hem eeren wilden als een der profeten.

En zoo is het nog.

Nog altoos die drie groepen als vanouds. Nog altoos het kleine kuddeke, dat geloof, en leeft, en hoopt en aanbidt, en in Jezus als God geopenbaard in het vleesch roemen blijft. Maar links en rechts van dat kleine kuddeke, nog even onveranderlijk de mannen die tot Beelzebub hun toevlucht nemen, en die anderen die in Jezus niet anders willen eeren dan een der profeten.

Natuurlijk doordat God in hem werkte. God werkt in alles. In plant en dier. Meer nog in den menschen. Onder menschen het meest in de hooger bezielde. Het sterkst in die mannen die wij profeten noemen. En dus ook het allerleest, en bijna overweldigend, in den grootsten der profeten, die in Jezus verscheen. Wilt ge, ge kunt hem in dien zin zelfs Gods Zoon noemen. Of zijn ook wij niet Gods kinderen? En zoudt ge daarom zelfs niet zeggen kunnen, dat Jezus, die onder alle profeten van ons geslacht onovertroffen bleef, Gods kind in den hoogsten en heiligsten zin was, en zoudt ge deswege hem niet desnoods noemen kunnen: Gods eengeboren Zoon? Onder al zijn kinderen het kind dat hem het naaste stond?

Alleen maar: een der profeten moet het blijven. De profet die in de rij vooraan staat. Onder allen de hoogste, de eerste, de beste. Mits ge hem maar niet buiten de menschenlijke profeten plaatst, maar hem in hun rij insluit.

En in dien gedachtengang is het pad dan geoffend, waarlangs de gemeente ongemerkt van haar voorvaderlijk geloof naar deze nieuwe vondsten moet worden overgeleid, en door haar leeraars en voorgangers, ten slotte welbewust, misleid wordt en bedrogen.

Dit laatste zou nooit uit onze pen zijn gevloeid, indien niet één uit hun eigen kring met manneunood op deze schrijvende wonde den vinger had gelegd.

Men looft dan met de gemeente Gods Jezus Christus, den Heere der heerlijkheid, als Gods en der menschen Zoon, vol van den Heiligen Geest, den Koning van ons hart, den Priester van ons innerlijk gemoedsleven, onder alle profeten dien geheel eenigen, naar wien ons luisterend oor zal uitgaan. De band der ziele, het innig één, en één plante, worden met dien Middelaar Gods en der menschen wordt der gemeente voorgesteld als de weg, de waarheid, het leven, het enig reddend, zaligmakend middel, om in het eeuwige leven onze ideale bestemming te bereiken. En in de verrukking waarmee naar dit ideaal gegrepen wordt schijnt geen uitdrukking te sterk, geen lofspraken te hoog, om Jezus' grootheid niet te drukken, en wordt zijn heerlijke naam moedig beleden als de eenige naam die onder den hemel gegeven is, waardoor wij kunnen zalig worden.

En onderwijl nu de gemeente goedgelovig onder zulk een prediking nederzit, en in de opgewektheid der ziele waant, dat haar geen ander dan de aloude Christus van Bethlehem gepredikt wordt, merkt de godgeleerde kenner onmiddellijk, en weet de man die alzo de gemeente misleidt zelf, dat doel en streven van zijn woord juist is, de gemeente van den overgeleverden Heiland naar den nieuw uitgedachten Jezus over te leiden.

En zooverre gaat de verwarring der geesten, dat, als ge zulk een prediker daarover tot de orde roept, u met schier verleidelenden eenvoud geantwoord wordt: „o, Gewisselijk weet ik dat, maar wat zou hier voor kwaad in steken? Immers de Christus, dien wij, nieuweren, prediken, is juist de echte, de oudste, de oorspronkelijke Christus, en wat wij weg-nemen is alleen het onnatuurlijk schitterend kleed, dat menschenhand hem om de schouders hing.”

Zelfs een overvoorzichtige uitdrukking van Zulke profeten waren er vooral in Israël, maar ook in Griekenland. Denk slechts aan Socrates en Plato. Zulke profeten zijn er alle eeuwen door geweest, en zijn er nog onder ons.

En nu, in dien zin verstaan, ja, dan geven ze gul en grif toe, dat ook Jezus onder de profeten der menschenheid moet gerangschikt worden, en zelfs onder allen een onbetwistbaar recht heeft op de plaats der hoogste ere.

Van die groep links was aan het eind der vorige eeuw Voltaire de tolk en zeggman, nu, aan het eind van deze eeuw, is het de Duitse wijsgeer Nietzsche, die zich niet ontzag Jezus het „ongeluk der menschenheid” te noemen, en alle zedelijke ontfaarding der Christenvolken aan Jezus toeschreef. En waar alzo Voltaire en Nietzsche het booze woord principieel uitspraken, stond en staat nog achter hen in breede rijen geheel de schare der spotters, de menigte der smaders, het breede heirleger van wie Sion en den God van Sion gram zijn.

Maar rechts staat een geheel andere groep. Deltige mannen en beminnelijke vrouwen, die veel te ideaal zijn aangelegd, om den indruk van Jezus' zedelijke grootheid van zich te willen weren. Voor hen staat Jezus hoog, zeer hoog zelfs. Nog altoos kennen ze geen anderen naam onder menschen, dien ze als de uitdrukking van hun ideaal boven hem zouden willen plaatsen. Sommige zijner woorden blijven voor hen onvergankelijk. Er zijn daden in zijn leven die ze benijden. En in hun beste oogenblikken blijft als Jezus te zijn en te leven het heimwee van hun hart wekken.

Alleen maar ge moet Jezus niet buiten noch boven hun menschenlijk bereik stellen. Waartoe die wonderen in zijn persoon en in zijn historie? Die kunnen, die willen ze nu eenmaal niet gelooven. En dat hoeft ook niet. Jezus als een aantrekkelijk, fijn begiftigd, rijk ontwikkeld mensch spreekt hun veel ernstiger toe, dan dat ge hun van een maagd Maria spreekt, of rept van een ontvangenis uit den Heiligen Geest.

Jezus een der profeten, wilt ge: de grootste der profeten, o, daar zeggen ze van heeler harte ja en amen op. Geen eercitel willen ze Jezus onthouden, mits het maar een eercitel zij en blijve, die een mensch, die niets dan mensch is dragen kunne, en dien zij in hun mate ook zichzelf kunnen toe-eigenen.

Wilt ge zeggen: Jezus het religieus genie, Jezus ons menschenlijk ideaal, of wilt ge het meer historisch uitdrukken: Jezus de profet der profeten, alles wel, geen toon in hun hart verzet er zich tegen, mits het maar van den aanvang tot den einde menschenlijk uit menschenlijk blijve, en het perk van het menschenlijke niet overschrijde noch te buiten ga.

Er zijn te allen tijde profeten geweest. Wel te verstaan, niet profeten, die, onder meer, ook Godsspraken geven en de toekomst ontsluiten. Dat heeft nooit een profet gedaan. Neen maar profeten zijn in alle eeuwen opgestaan, als mannen, die door een hooge bezieling aangedreven, tegen zonde en zinnenlust, tegen wereldzin en zelfliefdete getuigd hebben en ons menschenlijk geslacht opriepen tot hoogere bestemming.

Zulke profeten waren er vooral in Israël, maar ook in Griekenland. Denk slechts aan Socrates en Plato. Zulke profeten zijn er alle eeuwen door geweest, en zijn er nog onder ons.

En nu, in dien zin verstaan, ja, dan geven ze gul en grif toe, dat ook Jezus onder de profeten der menschenheid moet gerangschikt worden, en zelfs onder allen een onbetwistbaar recht heeft op de plaats der hoogste ere.

Zelfs een overvoorzichtige uitdrukking van Zulke profeten waren er vooral in Israël, maar ook in Griekenland. Denk slechts aan Socrates en Plato. Zulke profeten zijn er alle eeuwen door geweest, en zijn er nog onder ons.

onzen Catechismus wordt dan aangegrepen, om de „eer der profeten” te dekken. Verklarende wat de naam „Christus” beduidt, belijdt de Catechismus, dat Jezus is onze éénige Hoogepriester, en onze eeuwige Koning, wat juist is gezegd. Maar hij voegt er voor het derde ambt bij: onze hoogste Profet en Leeraar, wat gevaarlijk, en ten deele zelfs onjuist is. Christus is de eenige oorspronkelijke Profet, en alle anderen, die profeten heetten, profeteerden slechts door hem (1 Petr. 1: 11). Ze waren zijn werktuigen, zijn instrumenten, en hij sprak door hun mond, gelijk het zijn Geest was, die in hen getuigde. Hebr. 1: 1 stelt dan ook een volstrekt onderscheid: God eercijft tot de vaderen gesproken hebbende door de profeten, heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon. Natuurlijk bedoelde de Heideberger dat ook niet anders. Maar de hoogste stelt een trap van vergelijking, en daarvan wordt door heel anders denken thans misbruik gemaakt, om de geheel valsche voorstelling, alsof Christus slechts „een der profeten” was, aan te bevelen.

Zij het ons genoeg, dat dit „een der profeten” niet uit het hart der discipelen opkwam, maar het oordeel was van hen, die buiten den kring van Jezus' getrouwen stonden. Sta het steeds helder voor onze verbeelding, dat Petrus juist tegenover die valsche voorstelling van den Christus de belijdenis van Jezus als den Messias en den Zoon Gods heeft geplaatst. En zij het nimmer onder ons vergeten, dat Jezus zelf van die belijdenis, en van die alleen, betuigd heeft, dat ze door den Vader in de hemelen was geopenbaard. Meer nog, merk er op, dat Jezus er bij voegt: vleesch en bloed niet, maar mijn Vader in de hemelen. Iets wat, krachtens het verband, niet anders kan beduiden, dan dat wie Jezus voor „een der profeten” hielden, geleid werden door vleesch en bloed, en dat alleen zij, die hem als den Messias der vaderen en den Zoon des levenden Gods belijden, hun licht ontvingen van den Vader der lichten, schijnende in het diepst der ziel.

Juist dit nu zet op de viering van ons Kerstfeest het opnieuw belijden stempel.

Toen voor dertig en meer jaren nog schier elk prediker in Jezus geloofde, als geboren uit de maagd Maria, na ontvangen te zijn van den Heiligen Geest” lag er in het Kerstfeest noch de verkracht der belijdenis, noch het snijdend protest. We vierden een geschiedkundige herinnering, en onze ziel verheugde zich in de groote daden onzes Gods.

Maar zoo is het thans niet meer.

Onze heerlijke apostolische belijdenis wordt thans vervormd, valscht, bestreden, en zoo roept elk Kerstfeest ons opnieuw op, om ons tegen die vervalsching en verminning der belijdenis van den waarachtigen Middelaar Gods en der menschen over te stellen. De geheel eenige grootheid van onzen Heiland wordt aangerand, en wij hebben daartegenover zijn heiligen naam als boven alle namen verheven, vast te houden en groot te maken. Terwijl op de vraag: „Wie zeggen de menschen, dat ik ben?” ook nu weer, als voor achttien eeuwen, te antwoorden valt, dat de één dit, de ander dat zegt, en dat beiden Jezus houden voor „den der profeten,” moet daartegenover ons getuigenis uitgaan: Wij hebben bekend dat gij zijt de Messias, de Christus, de Zoon des levenden Gods.

De Zending.

XIII.

Drie werelddeelen zijn nu door ons doorwandeld met de vraag, waar het Heere behaagd heeft de Zonne der gerechtigheid te doen opgaan over heidenen en Mohammedanen. En de uitkomst van ons onderzoek is, dat hier bijna geen land meer is, waar niet de blijde boodschap is geboren. Tot dezelfde conclusie zullen we komen, wanneer wij aan Amerika een bezoek brengen. Dit 4de werelddeel bestaat uit twee driehoeken, het breede noordelijke en het spits toeloopende zuidelijke, die door een smalle band van kleine landen met elkaar verbonden zijn. Uit Azië zijn, zonder twijfel, de volkeren gekomen, die Amerika het eerst bewoond hebben. Uit Europa kwam de eerste kolonie hier omstreeks 982. Erik de Roode trok een gebannen Noorman, toog naar Groenland en vestigde zich aldaar met de zijnen. Zij waren toen nog heidenen, maar namen omstreeks het jaar 1000 het Christendom, dat hun uit Noorwegen gebracht werd, aan. Erik's zoon Leif trok verder het westen in en vond Newfoundland, Rhode Island en andere streken. In 1492 ontdekte Columbus meer zuidelijk gelegen deelen van Amerika, namelijk West-Indië. En sedert dien tijd vestigden zich Spanjaarden, Franschen, Engelschen, Scandinaviërs en Nederlanders in de door hen ontdekte landen en eilanden van dit groote werelddeel en kwamen in aanraking met de oorspronkelijke bewoners, tegenover welke

zij langen tijd dikwijls vijandig stonden, zoodat er van de missie in die dagen niet veel kwam. Toch heeft deze zich de inboorlingen in verloop van tijd gaan aantrekken het een volk wat vroeger, het andere wat later.

Laat ons nu de landen van Amerika doorreizen, beginnende met Groenland, het grootste eiland der wereld, welks westkust bewoonbaar is. De Denen beschouwen 88,100 kilometer van dit laatste als hun eigendom, dat bewoond is door 280 Europeanen en 10,500 Eskimoos. Laatstgenoemde, die zich Innuits of menschen noemen, zijn klein van gestalte en tengevolge van hunne onzindelijkheid en den rook, waarin zij het grootste gedeelte van hun leven doorbrengen, bruin van kleur. Eer het Evangelie onder hen eenigen invloed kreeg, waren de Eskimoos heidenen van de laagste soort. Tempels of afgodsbeelden hadden zij niet; zij geloofden aan eenen grooten geest Tongarsuk en aan priesters en tovenaars, angekoks genaamd. Toen in het begin der vorige eeuw Hans Egede, predikant te Vagn (Noorwegen), van dit volk hoorde en van den ellendigen toestand, waarin het vooral geestelijk verkeerde, ontwaakte in hem de last om aan de Groenlanders het Evangelie te brengen. Daarom rustte hij niet, voordat de koning van Denemarken hem tot missionneeren predikant onder deze menschen had benoemd. Vijf-tien jaren lang werkte hij onder hen zonder de minste vrucht. Eindelijk moest hij met geknakte gezondheid naar Denemarken terugkeeren. Hij liet toen echter het zendingsveld niet alleen, want drie jaren te voren had de graaf van Zinzendorf er drie Moravische broeders met name M. Stach, E. Stach en Chr. David heen gezonden, die naast de kolonie Godthaap, door Egede gesticht, een tweede zetsden, Nieuw-Herhut genaamd. Egede reikte hun de broederhand en was hun behulpzaam waar hij kon. Als hij hadden zij met groote beswaren te kampen.

Een hanner schreef aan de zijnen van de Eskimoos: „Wij hebben hier gevonden wat we zochten, heidenen, die God niet kennen, die zich om niets bekommeren dan om zeehonden, visch en rendieren te vangen en ter verkrijging van dien buit onophoudelijk omzeven.” 't Scheen alsof de Eskimo te stomp en te onkundig was, om het Christendom aan te nemen. Toch hielden de genoemde zendingen, bij wie zich later Frederik Boenisch en John Beck voegden, vol met de heldhaftigheid, die boven onzen lof verheven is. De Eskimoos vermeden echter eerst de zendingen, van wie zij een afkeer toonden te hebben. Later werkten zij hen steelsmatig tegen. „Al de woorden der zendingen werden bespot en verkeerd voorgesteld. Al hun daden en gebaren werden belachelijk gemaakt of op de dolste wijze nagebootst.” Kwamen zij in de kerk, dan deden zij of zij sliepen en snorkten of vroegen om een lied. Word er een lied gezongen dan begonnen zij te schreeuwen of op hunne tamboerijns te slaan. Toen deze tegenwerking afstmitte op de volharding der broeders trachtten de Eskimoos door vervolgelingen hun geduld uit te putten. Zij overvielen hunne woningen en sloegen alles kort en klein. Ja zelfs de zendingen wierpen zij met steenen. De nood rees eindelijk op zijn hoogst, toen de inboorlingen weigerden hun eenig voedsel te verkopen, zoodat de honger dood hun voor de oogen stond.

Zoo verlieten vijf jaren, toen er iets gebeurde, dat in het gedrag der Eskimoos wijziging bracht. In de woning van den zending John Beck werd een kind geboren. 't Groeide op, begon te babbelen, straks ook de hederen der ouders te zingen. Zoodoort het een als het ander trof de ruwe, koude harten der Eskimoos. De Eskimoosche moeder verlangde ook, dat haar kind zou zingen en leerde het de hederen, door de zendingen in de taal der inlander vertaald.

Enigen tijd daarna traden eenige Eskimoos de hut van Beck binnen terwijl deze bezig was den Bijbel te vertellen. „Hoe kan men maken, dat een stukje papier de woorden Gods hoort, bewaart en herhaalt,” vroegen zij. En Beck antwoordde met het voorlezen van sHeeren lijd en sterven. Een der mannen, met name Kajarnak, trad naar voren en zeide op ernstigen toon: „Wat zeydt gij daar? herhaal het mij nog eens, want ik wil ook behouden worden.” Beck las en de Groenlanders luisterden voor de eerste maal met aandacht naar Gods Woord. En van dien tijd af kwam Kajarnak elken dag in de hut om zijn dorst te lessen aan het Woord des levens. Op Paschen van 1739 deden hij, zijne vrouw en twee kinderen belijdenis van hun geloof en ontvingen den doop. Dit waren de eersteelingen, die een rijken oogst schenen te beloven. En die oogst kwam. „Weltra had er in het geheele leven der bevolking een ommekeer plaats.” Vriendelijkheid en voorkomendheid kwamen in de plaats van wreede en brutale zeden. Hulpvaardigheid verving het oude egoïsme. De lust om Gods Woord te hooren en in zijne wegen te wandelen was groot.

Thans zijn zoo goed als alle Eskimoos Christenen, doch niet allen bekeerden, want in een der laatste jaarverslagen van de Broedergemeente leest men aangaande het leven van velen der tegenwoordige Groenlandse Christenen, dat zij eten en drinken hooger stellen dan de versterking van het hart door het geloof en den vrede met God. Thans arbeiden 11 mannelijke en 10 vrouwelijke zendingen met moed en volharding aan den opbouw van het lichaam van Christus in dit onherbergzaam oord.

DE GAAY FORTMAN.

Dat getuigenis moet uitgaan in de gemeente zelve, opdat alle insluiping van de leugen gestuit worde, en de gemeente steeds vaster gebouwd worde, op haar allerheiligst geloof, dat haar van de vaderen is overgeleverd.

Dat getuigenis moet verdiept worden in ons eigen hart, opdat geen onzer langer over de woorden heenleze, maar het klaarlijk voor zijn eigen bewustzijn vertolkte, wat het zegt den Immanuel te kennen, als geboren uit de maagd Maria, en als den Zoon des levenden Gods, ontvangen van den Heiligen Geest.

Bovenal dat getuigenis onzer ziel moet uitgaan in haar ontmoeting met Jezus zelf in het mysterie des lofs, der dankzegging en der gebeden. Onze ziel moet het hem, in jubelenden dank belijden, dat wij hem nog wel waarlijk belijden, loven en lieven als het Woord dat vleesch werd, als God geopenbaard in het vleesch, als den Goel en Redder ten eeuwigen leven.

En waar dit protest van onze Kerstfeestviering, ons, bij het zien op ander afval, tot zelfverheffing en hoogmoed mocht verlokken, daar plaatst elk kind van God onder zijn beelst en moedigt getuigenis de erkentenis, van wat Jezus zelf omtrent Petrus uitsprak: Niet uit mij, ook ik zou met vleesch en bloed zijn afgedood, en dat ik mijn Heiland nog in de volheid van zijn glorie mag belijden, dank ik eeniglijk aan mijn Vader in de hemelen, die het mij in de bezijking mijner ziel heeft geopenbaard.

„Naar ons beeld en naar onze gelijkenis.“

[KERSTFEEST.]

En God zeide: Laat ons menschen maken, naar ons beeld, naar onze gelijkenis, Gen. 1:26a.

Bethlehem en het Paradijs liggen door eeuwen vaneengescheiden, en hooren toch vlak bijeen.

Het „laat ons menschen maken naar ons beeld en onze gelijkenis“, is de gereede draad, die door den val in zonde afgebroken, in de stad Davids weer wordt opgenomen.

De „mensch naar den beeld Gods“, in het Paradijs ondergegaan, leeft in de kribbe van Bethlehem weer op. Hier verschijnt „Gods Zoon en des menschen Zoon“, en het is door hem, en in die twee-eenheid, dat onze menschele natuur, voor het eerst na den val, weer klaarlijk het beeld en de gelijkenis Gods openbaart.

Daarom zijn er engelen bij de schepping van ons aanzijn, toen de morgensterren, gelijk het in Job heet, vrolijk zongen, en de kinderen Gods, dat zijn hier de hemelsche heerschers, juichten. Maar ook engelen in Efraïms velden, om te jubelen bij de herschepping, bij de herstelling van ons aan zijn bestemming ontzonken geslacht.

Natuurlijk, ware geen val op onze schepping gevolgd, waarom zou dan de Zoon des menschen verschenen zijn? Uit Adam zelf, en uit zijn volmaakt en heilig geslacht, zou zich als dan de waarachtige Zoon des menschen, en in hem het volle rijke beeld van God, naar Goddelijke gelijkenis, tot de volkomenheid toe ontwikkeld hebben.

Het beeld Gods zou dan zijn opgekomen, en zulks met ongedempte luister, uit de daad der eerste schepping zelve.

Voor een Messias zou op een wereld zonder zonde geen plaats zijn geweest.

De liefde des Vaders voor den Zoon zijns welbehagens is te groot, om hem als een overvloedige verschijning, wilt ge, als onnodig toevoegsel, aan deze wereld te geven.

Als God zijn eeniggeboren Zoon aan deze wereld geeft, is dit een zelfoverwinning der eeuwige ontfermingen, en alleen omdat de nood schreide en de wereld wegzonk, en Gods eigen plan met deze wereld verijdeld werd, en zijn beeld en zijn gelijkenis in de menschen kinderen geschonden en verninkt was tot onkenbaar worden toe, daarom triomfeert de liefde in God, en doet Hij in zijn lieven Zoon, dank zij de Vleeschwording van het Woord, zijn menschele beeld weer in zuivere gelijkenis optreden.

En dat wel optreden in zoo wonderbaar verband met ons verloren geslacht, dat deze Zoon des menschen zondaren weer in kinderen Gods herschept, en het geschonden beeld des Vaders weer in ons verloren geslacht, in miljoenen, en nogmaals miljoenen van Gods uitverkorenen doet opleven.

Als het heilig Kindeke, met maagdelijken trots en dank, in de kribbe van Bethlehem wordt nedergelegd, dan aanschouwt Maria, dan aanschouwen de herders van Efraïm, dan aanschouwen de wijzen uit het oosten, ja, dan aanschouwen Gods engelen, bij hun nederdalen en onder hun liefelijke zangen, voor het eerst weer de afbeelding van Gods beeld en van de Goddelijke gelijkenis in onze menschele natuur.

Niet dat Kindeke als kindeke, maar dat beeld Gods bekoort in Bethlehem door zijn geheimzinnige aantrekkelijkheid.

Er ontsluit zich in dat heilig Kindeke een nieuwe wereld, er opent zich een nieuwe toekomst, er tintelt het uitgangspunt voor een vernieuwd menschele geslacht.

Just dat beeld Gods in den mensch was door Satan aangevochten. Just dat beeld Gods had, toen het geschonden werd, de zonde zoo vreeslijk doen uitbreken. De mensch kon, ook in zijn val, aan zijn scheppingsordinantie naar den beeld Gods niet ontkomen, en juist het feit, dat hij dat beeld droeg en bleef dragen, maar nu zoo vermetel verninkt en geschonden, was al de oorzaak van onze naamloze ellende.

De hel in haar vreeselijkheid, is niets dan de vreeselijke openbaring van het geschonden en verworpen beeld van God, dat in onze menschele natuur was afgedrukt, en van die hel ondergingen we hier den bitteren en alle leven verbitterenden voorsmaak.

Satan wilde ons omschepen naar zijn beeld en naar zijn gelijkenis, en overmits Satan niets kan scheppen, bleef hem niets anders over dan het beeld Gods in ons te misvormen en te verwringen, en hieruit kwam onze zonde op, en hieruit ontsproot al onze menschele jammer.

En daartegen nu gaat God in zijn liefde bij Bethlehem in.

Dat Kind des menschen naar zijn Goddelijk beeld en naar zijn Goddelijke gelijkenis geeft Hij der wereld nog eens te aanschouwen.

Hier is het, hier in Bethlehem's kribbe, en

wat Satan zich tegen dat Kindeke ook onderwinden zal, in dat Kindeke zal het beeld Gods nimmer, ook niet met één enkele schrijning, geschonden worden.

Het beeld Gods in dat heilig Kindeke zal triomfeeren over het bangste gevaar.

Toch niet, alsof reeds in de kribbe het beeld Gods in dat Kindeke doorblonk met algeheele volkomenheid.

Het beeld Gods begint in het Kindeke, maar wordt eerst in den volkomen man volcind. Vandaar dat Jezus hem in grootte, in wijsheid, en in genade bij God en bij de menschen.

En meer nog, Jezus nam onze natuur aan, gelijk die was, vleesch en bloed uit het vleesch en bloed van Maria, en eerst op Thabor werd voor een oogenblik die menschele natuur in volen luister verheerlijkt.

Vandaar de strijd, en de worsteling; vandaar het ingaan in het mysterie des lijdens; vandaar het wegzinken onder vloek en dood. En eerst als de drinkbeker tot den laatsen druppel geleid is, en Immanuel uit het graf verrijst, blinkt het beeld Gods, niet alleen inwendig, maar ook uitwendig, volkomen door, en als de Christus op den weg naar Damascus aan Paulus, en op Pathmos aan Johannes verschijnt, ziet hem het menschele oog in volle glorie, en is het beeld Gods en de gelijkenis Gods in den Zoon des menschen te bewonderen geweest in zijn verordineerde en tot volkomenheid gebrachte zuiverheid.

Bij Bethlehem is het als het opgaan van de Zonne der gerechtigheid in het gedempte goud van den dageraad, en eerst als Christus uit den hemel verschijnt staat deze Zonne der gerechtigheid, alles verblindend, in haar Zenith.

Dat is het dan ook wat ons diepst en heiligst gevoel in Bethlehem toesprekt.

Zeker, we komen tot de kribbe niet zonder het beeld Gods in ons. Zelfs in den diepst gevallen zondaar ziet Gods oog nog al de trekken van zijn oorspronkelijk beeld. Als mensch ge boren kunnen we onszelven nooit ontmenschen. We zijn en blijven eeuwiglijk dat eigen menschele wezen dragen, waarin God ons schiep. Maar zoals ge aan een wrak nog niet dat het een schip is, en aan een bouwval na brand dat hier een huis is afgebrand, zoo is het aan u in uw verloren staat, nog te merken dat ge mensch zijt. Alles ontzet, verwrongen, bedorven en neergeworpen.

En nu, komende tot Bethlehem, ziet ge daar weer het oorspronkelijke beeld Gods in zijn schoonheid en zuiverheid, onder de dubbele gewaarwording, dat het u aan uzelf als een ruïne ontdekt, en u boeit door het heimwee, of zoo het beeld Gods ook in u weer wonen mocht.

Het beeld Gods in dat Kindeke dat zijt gij, zoals ge hadt moeten wezen, zoals ge hadt kunnen zijn, en zoals ge weer worden moet, zal niet eenmaal voor eeuwig de vloek u verzwelen.

Ge zoudt dat beeld Gods in de kribbe er uit willen nemen, en in uzelen overzetten.

Bij die kribbe trekt alles in dat Kindeke u aan, wekt alles in uzelen uw afkeer:

En zie, dat mysterie is het nu juist dat Jezus vervullen komt. Of zeg mij, „één plante met hem worden“, „gelijkvormig worden gemaakt aan het beeld van den Zoon Gods“, „hij in u en gij in hem“, „hij woning in u makende“, en gij uzelen voor hem ontledigende en verloochende, wat is het anders, dan dat gij dat beeld Gods uit Bethlehem's Kindeke in uzelen opneemt, en dat hetgeen een ruïne in u geworden was, weer oprijst als een „woonstede Gods in den Geest“.

Het beeld Gods in het heilig Kindeke is als een licht, dat licht ontdekt, en licht overplant, en licht mededeelt, onderwijl het zelf het oorspronkelijke Licht blijft.

Van onk op onk plant het zich voort al de eeuwen door, en waar ook onder de volken ooit het lied der Verlossing aan het van dank zwelend gemoed ontpert werd, was het altoos het beeld Gods in dat Kindeke, waardoor het beeld Gods in den geredden zondaar hersteld werd.

Het gaat ons niet als Jezus, maar het komt ons van Jezus en door Jezus.

Aan hem door den Vader gegeven, en door zijn Middelaarskracht omgezet van kinderen der wereld in kinderen van het Koninkrijk van God.

Amsterdam, 23 Dec. 1898.

Rede van Dr. A. Kuyper,

gehouden in de Historical Presbyterian Society te Philadelphia, over het veldwinnend ritualisme.

(Slot.)

Zoo staan dan Openbaring en Symbolisme krachtens hun beginsel tegen elkander over. Beide bedoelen het tot stand brengen van waarneembare verhouding tusschen het Oneindige en het eindige. Maar tevens staan zij zoo diametrisch tegenover elkander, dat door middel van de Openbaring het oneindige Wezen zelf zich ontsluit met den eisch, dat de verhouding door het eindige schepsel zal worden aangenomen door het geloof, terwijl daarentegen in het Symbolisme de eindige mensch een symbolische verhouding uitdenkt, die niet door het geloof, maar door waarneming moet gegrepen worden. Nu zal wel niemand het feit ontkennen, dat het Deutsche pantheïsme iedere bovennatuurlijke openbaring verwerpt. Van den beginne aan was zijn strijd gericht tegen ieder dogma, iedere belijdenis en iedere goddelijke autoriteit, aan de Heilige Schrift toegekend. Zelfs de gedachte aan een God, die in het proces der historie tusschenbeide treedt, was absoluut uitgesloten, ja zelfs uitgeworpen en voorgoed gebannen.

Het Oneindige kon zijn wezen niet anders openbaren dan in den loop der gebeurtenissen en volgens het *aitia* *gelijk* alleen doen waarnemen als het kloppend levensbloed in de aderen van den cosmos en in de menschele ziel; maar moest daarbuiten stromen en stil zijn als de afgoden. Met deze alles-omvattende antithese tusschen Openbaring en Symbolisme, kon de heerscheende opinie onzer dagen daarom niet anders doen dan zich afkeeren van de Openbaring om heel te zoeken het Symbolisme. En hier vonden de Philosophie en de Kunst haar natuurlijk bondgenootschap — de Philosophie lief door haar eenheid van systematische conceptie den geest op naar het Oneindige en

de Kunst schiep door hare wonderde gave der verbeelding de daarbij behorende symbolen.

Dusdanig is de tweesprong op den levensweg aan het einde dezer eeuw. Er zijn twee elander kruisende sporen. Zich richtende naar het Oosten, loopt het aloude spoor van het geloof in de van God gegeven Openbaring, die alle aanbidding van den wil uitsluit. Maar dit oude spoor wordt nu gekruist door den nieuwen weg van het Symbolisme, dat stoutelijk het woord *Wit-aanbidding* tot den einde toe op zijn wegwijzers nederschrijft. En het machtige drijven van zulk een antithetisch beginsel kan zich niet bevredigd gevoelen in de resultaten der afwijking op gewijd terrein, maar moet noodzakelijk leiden tot tegenovergestelde conclusies en uitkomsten, zoowel op sociaal en politiek als op zedelijk en wetenschappelijk gebied. Een feit, dat niemand zal weerspreken, die weet, dat de Openbaring niet alleen heilige mysteriën ontsluit, maar ook onherroepelijke beginselen verkondigt en gehoorzaamheid eischt aan onveranderlijke ordinantien; en dat integendeel onder de heerschappij van het Symbolisme, een ieder vrij is zijn eigen beginselen uit te denken en volkomen naar willekeur zelf zijn zedelijke ordinantien vast te stellen. De jurist in het symbolische kamp aarzelt niet te verklaren dat er geen recht is, dan de beschreven wet en dat, daarom, wat vandaag nog recht is, morgen onrecht wordt, zoodra die wet herroepen is.

Het lijdt daarom geen twijfel, of deze belangrijke en alles beheerschende antithese zou duidelijk zijn ingezien door iederen studiemans, en het Symbolisme zou onmiddellijk bestreden zijn geworden door iederen Christen, indien het van meet af zich getoond had in zijn *absoluten vorm*. Dit is evenwel nooit het geval bij het opkomen van een nieuw verschijnsel in ons actuele leven. Zelfs de Vrijmetselarij ontdekte hare symbolen aan de toen bestaande vereenigingen voor kerkbouw en droeg zorg haar ware bedoeling te verbergen achter het mysterieuze gordijn van opklommende graden. Zoo ontplooit ook het Symbolisme liefst zijn volen bloei slechts in den kring der ingewijden en geeft voor de buitenwereld de voorkeur aan het leven van de parasiet, die steelswijze haar wortelen inboort in de teedere schors van den Christelijken stam. Aansluiting aan de bestaande religie is altijd zijn leidende gedachte geweest, en deze aansluiting ging gemakkelijk genoeg door als poezie op te vatten, wat de kerk als hoogste realiteit belijdt, door de gewijde geschiedenis in het aanklekkelijke kleed te hullen van legende en mythe, en eindelijk door iedere handeling in hare godsdienstoefening slechts als symbolisch te beschouwen.

Ik herinner mij altijd hoe ik mij ergerde aan het optreden in de kerk van een der voornaamste aanhangers van de nieuwe leer, die in een gesprek met mij er geen geheim van maakte, dat hij het oude Christelijke geloof geheel verworpen had, en dien ik drie dagen later den preekstoel zag beklimmen om plechtig voor te lezen, wat daar geschreven staat in het Boek der Koningen over de wonderen van Elia en andere hoofdstukken uit de Schrift, voorgeschreven door het boek of common prayer. Ik beken openlijk, dat ik niet in staat was, zulk een krasse tegenstelling tusschen persoonlijke overtuiging en uiterlijke vormen te verklaren. Het scheen mij toe de onoprechtheid zelve te zijn. Maar hoe grootelijks had ik mij vergist! „O, Neen“, zeide hij, „er was geen sprake van onoprechtheid. Of oordeel zelf. Zoo het onoprecht zijn als gij de naam aan de spelen uwer kinderen en dan met even veel ernst als de kleinen zelve, de rol van koning vervult, die uw kleine jongen u opgedragen had? Welke huichelaar kan er dan in steken, mee te spelen en mee te zingen met de kinderen van God, zoals zij zich noemen, en deel te nemen aan hunnen eeredienst? Natuurlijk, als wij al die verrichtingen voor waar hielden, dan zouden wij niet mee kunnen doen. Maar nu, wat, ik bid u, zou ons kunnen verhinderen uwe heerlijke Christelijke poezie te genieten of onze gevoelens te veredelen door deel te nemen aan uwe voortreffelijke symbolen? Zelfs het heilig Avondmaal is voor mij een symbolische genieting. Het zijn juist deze kerkelijke verrichtingen, die het meer kinderlijk bestaan van het gewone volk verbinden met het meer bewuste en beschaafde leven der wetenschappelijke kringen.“

Van hier dan ook de voorkeur, die deze moderne symbolisten schenken aan de Roomsche kerk boven de Protestantsche, en aan de Episcopale kerk boven de andere Hervormde kerkgenootschappen. Reeds in de eerste helft van deze eeuw leidde de zoogenaamde Romantische school in Duitschland tot de bekeering van vele beroemde Luthersche geleerden en kunstenaars tot de kerk van Rome. En dit moet ons niet verwonderen. Evenals bij de oplossing van ieder levensprobleem, ligt Rome's kracht in de wijze, waarop het tegenstellingen door een compromis weet te vereenigen. Rome begreep zeer goed de twee verschillende beginselen der antithese tusschen Openbaring en Symbolisme. En zoals altijd, iedere besliste keuze mijndend, bleef zij getrouw aan de openbaring in haar belijdenis, maar liet terzelfder tijd het Symbolisme vrij spel in haren eeredienst. Zoo bezit Rome een keurig uitgewerkte dogmatiek, maar zonder er den geest des volks mee te vermoeien. De kerk denkt voor het volk, hunner is het onbewuste geloof. Dit geloof vertrouwend in de onfeilbaarheid van de kerk wordt als voldoende voor de leeken beschouwd. Ligt de Openbaring zoodoende veilig, dan mogen geestelijkheid en leeken zich verder de weelde veroorloven van den prachtigsten en meest artistieke symbolischen eeredienst. De indruk van een hoogmis in de St. Pieter of in de kathedraal van Keulen of Milaan is inderdaad overweldigend. Maar de

schaduwzijde is duidelijk zichtbaar en aan het einde der middeleeuwen, kon zoowel de lagere als de hogere klasse getuigen, tot welke treurige gevolgen voor kerk en maatschappij, dit compromis tusschen Openbaring en Symbolisme had geleid. Ik doel hier niet op het misbruik. Van misbruik heeft ieder systeem te lijden. Ik vestig uwe aandacht slechts op feiten, die, aan het eind der middeleeuwen, de logische consequentie van het systeem zelve bewezen. Gods heilig Woord bijna niet gekend door het volk. Een overvloed van mystieke sensaties, die den geest verdonkerden. Een algemeene stompheid en dofhoud, die zoowel geweten als bewustzijn in slaap hield en den afstand tusschen de lagere en de hogere klassen wijd en scherp maakte. De leeken overheerschte door de geestelijkheid. Alle levensenergie gebroken. En de geest der vrijheid en onafhankelijkheid geheel ten onder gebracht.

Op dat kritieke oogenblik zond God een reddenden engel in wat wij nog altijd blijven eeren als de *Reformatie*, en deze machtige reactie tegen het Roomsche Symbolisme, ten deele beteugeld in de Luthersche en meer nog in de Episcopale kerk, is alleen ten volle uitgewerkt in de Calvinistische lijn in de non-conformistische kerken. Deze kerken namen de meest besliste houding tegen Rome aan. In plaats van te vertrouwen op gevoel en sensatie, beriepen zij zich op het *Geloof*, en geloof betekende hier zoowel het begripen der Revelatie als de persoonlijke toepassing op de ziel. Zij ontkenen de besliste noodzakelijkheid om het Oneindige te verbinden met het eindige door middel van symbolen. God had zichzelf geopenbaard, had de mysteriën der zaligheid geopenbaard, had voor ieder terrein onzer existentie zijne ordinantien geopenbaard. En naar Jezus' getuigenis, was het eeuwige leven niet het hebben van aangenamen gewaarwordingen, maar „U te kennen, den eenigen, waarachtigen God, en Jezus Christus, dien Gij gezondend hebt.“ Geen symbolen, maar de „wijsheid Gods“ was de prediking des kruises. „Als tot verstandigen spreek ik, oordeelt gij het geen ik zeg“, vertolkt de apostolische methode van onderwijs, die niet alleen voor de geestelijkheid, maar voor al de heiligen de mysteriën van rechtvaardigmaking en verlossing uiteenzette.

Hier ligt alzo het fundamentele verschil tusschen onze oude Calvinistische kerken met hare kloelke belijdenis en Rome met haar compromis. Natuurlijk bestaat er een mystieke werking van verborgen krachten in onzer geest, een waarnemen van God in de conscientie, aandoeningen der ziel in het gebed en een gemeenschapsleven met den inwonenden Heiligen Geest. Maar deze zijn de mystieke giften en het doel van Gods Openbaring is niet ons te beperken tot schaduwachtige en onbestemde gewaarwordingen, maar om ons de waarheid te verklaren, ons op te heffen tot een juist begrip van die waarheid en zoodoende de kinderen van het Koninkrijk der hemelen te bekwaamen, het zuivere en heldere licht des Evangelies te ontsteken, belijders van een gezonde en duidelijke confessie te worden en, zoo noodig, hun martelaarsbloed te doen vloeien, niet voor mystieke aandoeningen, maar voor de onfeilbaarheid van Gods Openbaring. Van hier de verspreiding van hunnen Bijbel onder alle klassen der maatschappij; de duidelijk uiteengezette confessies, die zij in hunne banieren ontvouwen; het degelijke Schriftuurlijke bestaand deel hunner prediking; hun gezamenlijke en vereenvoudigde liturgie; en eindelijk hunne onderwerping van ieder creatuur aan Gods heilige ordinantien. Staande voor het dilemma van gevoel of geloof, koren zij het *geloof*. Staande voor het dilemma van gevoel of verstand, verklaarden zij zich beslist voor het *verstand*. En wat betreft het fundamentele dilemma tusschen de Openbaring, ons van God gegeven, en het Symbolisme, vrucht van menschele vinding en overeenkomst, stelden zij zich moedig tegenover het symbolische systeem en stonden op voor de alles beslissende autoriteit van *Gods heilige Openbaring*. Dit was de zenuw hunner kracht, en aan deze hardnekkige verdediging van de Openbaring tegenover het Symbolisme, danken zij hun onverwelte glorie in de geschiedenis. Want, door dit besliste omvallen van het rad des levens, is de menschele geest opgewekt uit zijn sluimering, zijn verborgen krachten der menscheid te voorschijn gebracht, de rechtstreeksche gemeenschap tusschen God en de ziel hersteld, en de vrijheid van geweten, de vrijheid van godsdienstoefening, en als haar onmiddellijk gevolg, de vrijheid in het sociale en politieke, heroverd voor iedere natie, die hunne voetschappen volgde.

De opmerkingen, die ik tot dusverre onder uwe aandacht bracht, zullen, naar ik vertrouw, op voldoende wijze mijn bewering duidelijk maken, dat de symbolische stroom onzer dagen op de meest gevaarlijke wijze de fundamentele zelve van alle Calvinistische kerken ondermijnt. Het beginsel van het Symbolisme en het beginsel van het Calvinisme staan lijnrecht tegenover elkander. Er gaapt een onoplosbare kloof tusschen de beide. Het Symbolisme op de heilige erve verstoppt en verdooft de organen van het verstand, en belemmert hunne functien zoo, dat zij ophouden te werken. Onze kerken daarentegen, hielden niet op met Paulus „te bidden en te begeren, dat al het volk Gods vervuld moge worden met de kennis van zijnen wil in alle *wijsheid* en geestelijk verstand.“ Het Symbolisme werpt ons daarom terug in dat *lagere* stadium van godsdienstige ontwikkeling, dat slechts de zinnen der groote massa kon opwekken en bedwelmen. Onze kerken daarentegen hieven het godsdienstig leven op tot het veel *hogere* peil, dat iederen geloovige persoonlijk brengt tot het getuigenis van Johannes: „dat de Zoon van God gekomen is en heeft ons het

verstand gegeven, dat wij den Waarachtigen kennen.“ En evenzo onderwerpt het Symbolisme de leeken aan de mysterieuze handelingen van de geestelijkheid en kweekt hierdoor aristocratische sympathien. Onze kerken daarentegen vereenigden geestelijkheid en leeken in één broederschap en legden zoodoende het fundament voor de democratische ontwikkeling der moderne tijden.

Laat daarom niemand antwoorden, dat, welke rampen ook elders dreigen, noch het Ritualisme, noch het Symbolisme in eigenlijken zin, tot dusverre in onzen Calvinistischen eeredienst is ingeslopen. Dit is zeker onbetwistbaar. Maar weet ge dan niet, dat geen goed rekenaar slechts de positieve cijfers berekent en de negatieve uitlaat? Welnu, in ons geval is het positieve het insluipen van het zinlijk element in den eeredienst. Maar hier is evenzoer een negatief n.l. het verduisteren van het verstand en het insluipen van onverschilligheid voor de belijdenis. Het Symbolisme begint altijd met de stem der belijdenis het zwijgen op te leggen en een kleinen afkeer van het dogma in te druppelen om op deze wijze de bedding uit te graven, waarin de schitterende ritualistische stroom kan vloeien. En nu, daar ik hier als vreemdeling verkeer, kent gij uwe eigen kerken beter dan ik. Maar zijt gij er werkelijk zeker van, dat deze *negatieve* actie van het Symbolisme nergens onder u werkt? Is het gevaar dat de liefde voor de banieren, door uwe vaders ontrouwd, zal ondergaan in zuiver praktisch werk en mooien eeredienst, dan slechts een hersenschim? En indien niet, indien werkelijk onder u de innige gehechtheid aan de geopenbaarde waarheid vermindert en een zekere confessionele onverschilligheid reeds merkbaar wordt en de geestelijke atmosfeer benevelt, laat dan de wachter op Sions muren den toren beklimmen, want dan staat de poort open en ligt het Symbolisme te loeren voor de gracht. Zoomin als een kapitein den rukwind kan bezweren, die zijn schip dreigt, maar op zijn roer moet letten, zoomin kunt gij den symbolischen stroom beteugelen, indien gij niet getrouw blijft aan uw eigen kerkelijk beginsel. Want zulk een stroom is een alles-doorgrondende, alles-beheerschende macht, die alleen beteugeld kan worden door de even groote macht van uwe gehechtheid aan de geopenbaarde Waarheid.

Laten wij onszelven niet bedriegen. Het filosofische Agnosticisme, Rome's *hides* implicite, Ritschl's anti-dogmatische school, de nieuwe school van Sabatier in Parijs, Rome's verbergen van den Bijbel, zoowel als het onttrekken van de Schrift door de hogere critiek, en eveneens de toenemende confessionele onverschilligheid, bewegen zich alle op dezelfde lijn, en het einde van die lijn is niet anders dan zinnelijke godsdienst en schemerachtige, symbolische eeredienst.

Laat er echter geen misverstand zijn. Als ik wijs op het ernstige gevaar, waarmede het Symbolisme de toekomst van ons Calvinistisch kerkelijk leven bedreigt, en pleit voor een beslist terugkeer naar ons beginsel en een bezieldetoe wijding aan onze heilige roeping, dan is het niet mijn bedoeling alle schuld te werpen op onze tegenstanders en onszelven geheel vrij te spreken. Er waren en er zijn onder ons ernstige misstanden. In de hitte van den strijd hebben onze vaders zich meer dan eens schuldig gemaakt aan eenzijdigheid en overdrift. Ons eigen kerkelijk leven was dikwijls verre van volmaakt, en ik zou niet durven beweren dat, zonder verdere ernstige ontwikkeling, de volkomen harmonie tusschen de verschillende elementen in onzen eeredienst kan worden bereikt. De begeerte naar het zuivere begrip der waarheid heeft dikwijls geleid tot een beleedigende bekrompenheid, tot een leelijke twistgierigheid en tot een eigenwaan van den onwetende, waardoor de Christelijke liefde gewond en de Heilige Geest Gods bedroefd werd. De verkeertheit des geloofs, berustende op de dogma's der uitverkiezing en der volharding der heiligen, is meer dan eens gehandhaafd op zoo koude en uitwendige wijze, dat de mystieke unie met Christus er door tot het vriespunt gebracht werd. De rechtvaardiging door het geloof alleen is maar al te dikwijls een verontachtigdiging voor onbarmhartigen en luiaards om zich te onthouden van, ja te spotten met Christelijke werkzaamheid. En in onze heilige diensten worden oog en oor dikwijls beleedigd door zulk een verwarloozing van wat schoon en liefelijk is en wel luidt, alsof het Christelijk geloof en schoone, harmonieuze uitwendige vormen antipoden waren. God geeft in zijn Openbaring altijd eere aan het Schoone. Zelfs van Christus wordt gezegd: „Gij zijt *schooner* dan de kinderen der menschen.“

Onze besliste oppositie tegen het Symbolisme mag daarom nooit het zwijgen opleggen aan de eischen der liturgie. Calvin en zijn muzikale vrienden, Goudimel en Bourgeois, stelden alle pogingen in het werk om het zingen, niet van een koor, maar van het gansche volk, volkomen zuiver en melodius te doen zijn. En wat de liturgie betreft, laat mij uwe aandacht mogen vestigen op een meer uitgewerkte Calvinistische liturgie van gemengd Hollandsch en Engelsch karakter, die ik het voorrecht had veertig jaren geleden in de werken van Johannes a Lasco opnieuw te publiceren. De Nederlandsche Calvinisten van het midden der zestiende eeuw werden ten dode toe vervolgd door de Spaansche vreesheid en zochten toen toevlucht onder koning Eduard VI in Londen. Hier werd Johannes a Lasco hun leeraar en deze scherpende man voerde aan Crammer nu driehonderd jaar geleden al de verderfelijke resultaten, waartoe het common prayer book nu feitelijk leidt en bewees op alle punten zulk een zuivere Presbyterianen te zijn

als gij vaardig Londen heven in het predikaat titel van naar on keeren den, dat vergeten de zeld in zijn is in onze oude sp van toe publieke een ons van de natuurlij als onze niet wist bilijken en liet z en harm nen, mo te bestrij een geba evenwel misbruik zijdig uit het harm nanten, r aangeroe vervangt keeren v Het Cal baring o andere v haar we hare hee En al tot mijn hoe wij e Symbolis derscheld voor litur digd moe word.

Ingeval of dame, prachtige rijk vers belijdenis, leven gav geven on onzer con te geven, van de h de symbe is en poo heid en i man, die ging het waardigen driemaal z zoodra de heid aange vreesd: u bolisme in de ware wantrouwe verbeteren aan de we ordend he

In de ve bytarian S ber 1898, lezing geh gatie van het woord Roberts d hem, maar doelende, hoort gebr

Reverend It gives of a repre Branch of t ches through terian Syst greetings a Executive C are with m Rev. Dr. G Reformed States; Res George Junk Church in t General Sy Church, Re the Reform Dr. Barr o While ths Churches in sented on thi and Reform with the Pr in the preser resolution of at its Octob „The Cou the presence the stronges ministers of Continent, of the Fre [Doleerenden Resolved, great pleasu to America, and Reform him a cord among us a Churches, a benefit to hi To the act add specific grounds of o We recog our commo acknowledge rendered bot rianism, in faith, the lan your country onward, bot a defender saints. We